लिखितः

4. **सुमेलनं कुरुत –**

अ		–	आ
(क)	दत्त्वा	(i)	√पा + क्त्वा
(ख)	दृष्ट्वा	(ii)	√गम् + क्त्वा
(ग)	पीत्वा	(iii)	√पठ् + क्त्वा
(घ)	गत्वा	(iv)	√दृश् + क्त्वा
(ङ)	पठित्वा	(v)	√दा + क्त्वा

उत्तराणि–(क)—(v), (ख)—(iv), (ग)—(i), (घ)—(ii), (ङ)—(iii) ।

5. **निम्नलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तरम् पूर्णवाक्येन लिखत–**

(क) वृक्षाणां समूहः किं भवति ?
(ख) अरण्ये कीदृशाः वृक्षाः भवन्ति ?
(ग) वनेभ्यः प्राप्तेभ्यः काष्ठेभ्यो जनाः केषां निर्माणं कुर्वन्ति ?
(घ) वृक्षाः कं वायुं गृह्णन्ति ?
(ङ) वृक्षाः कं वायुं मुञ्चन्ति ?
(च) कस्य प्रदूषणात् जनाः रुग्णाः भवन्ति ?
(छ) कं विना वयं क्षणमपि न जीवामः ?
(ज) अरण्यं वर्षार्थं कान् आकर्षति ?
(झ) केषां निरन्तरं कर्त्तनेन संसारस्य महती हानिः सञ्जाता?
(ञ) केषां संरक्षणं संवर्धनं च कर्त्तव्यम् ?

उत्तराणि–

(क) वृक्षाणां समूहः अरण्यं वनंवा भवति ।
(ख) अरण्ये प्रकृति संभवाः वृक्षाः भवन्ति ।
(ग) वनेभ्यः प्राप्तेभ्यः काष्ठेभ्यो जनाः उपस्कराणां निर्माणं कुर्वन्ति ।
(घ) वृक्षाः दूषितं वायुं गृह्णन्ति ।
(ङ) वृक्षाः स्वच्छं वायुं मुञ्चन्ति ।
(च) वायोः प्रदूषणात् जनाः रुग्णाः भवन्ति ।
(छ) वायुं विना वयं क्षणमपि न जीवामः ।
(ज) अरण्यं वर्षार्थं मेघान् आकर्षति ।

(झ) वृक्षाणां निरन्तरं कर्त्तनेन संसारस्य महती हानिः सञ्जाता ।

(ञ) वृक्षाणाम् संरक्षणं संवर्धनं च कर्त्तव्यम् ।

6. कोष्ठात् उचितं पदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत –

(क) व्याघ्राः, सिंहाः, भल्लूकाः श्रृगालप्रभृतयः पशवः .... एवसहजरूपेण निवसन्ति । (वने, ग्रामे)

(ख) अरण्येषु विविधाः ....भवन्ति । (भूपतयः, वनस्पतयः)

(ग) वनेभ्यः विविधाः .... मिलन्ति । (ओषधयः, भवनानि)

(घ) संसारे अधुना पर्यावरणप्रदूषणं निरन्तरं .... अस्ति । (वर्धमानम्, ह्रासमानम्)

(ङ) वायुप्रदूषणात् जनाः .... भवन्ति । (नीरोगाः, रुग्णाः)

(च) जीवनोपयोगिनां वस्तूनां मध्ये .... प्रथमं स्थानम् अस्ति । (वायोः, भोजनस्य)

(छ) .... विना वयं क्षणम् अपि न जीवामः । (जलं, वायुं)

(ज) वृक्षाः संसारे सततं वर्धमानाम् .... वारयितुं क्षमाः । (उष्णतां, शीतलतां)

उत्तराणि–(क) वने, (ख) वनस्पतयः, (ग) ओषधयः, (घ) वर्धमानम्, (ङ) रुग्णाः, (च) वायोः, (छ) वायुं (ज) उष्णतां ।

7. अधोलिखितानां पदानां सन्धिं सन्धिविच्छेदं वा कुरुत –

ओषधयः + च = ...

अत्यावश्यकम् = ...

वायुञ्च = ...

सञ्जाता = ...

उत्तराणि–

ओषधयः + च	=	ओषधयश्च
अत्यावश्यकम्	=	अति + आवश्यकम्
वायुञ्च	=	वायुम् + च
सञ्जाता	=	सम् + जाता

8. मेलनं कुरुत –

(क) अरण्यम्	1. ऑक्सीजन
(ख) प्राणवायुः	2. वर्षणम्
(ग) वृक्षकर्त्तनम्	3. उपस्करः
(घ) कार्बनडाइऑक्साइड	4. भूक्षरणम्
(ङ) काष्ठः	5. वायुप्रदूषणम्

उत्तराणि–(क)—(2), (ख)—(1), (ग)—(4), (घ)—(5) (ङ)—(3)।

9. **वनों के विनाश से क्या हानि होती है ?**

उत्तराणि–वन के विनाश से आजकल संसार में पर्यावरण प्रदूषण निरन्तर बढ़ रहे हैं। वायु प्रदूषण से लोग बीमार पड़ते हैं। जीवनोपयोगी वस्तुओं के बीच वायु का प्रथम स्थान है। वायु के बिना हम क्षणभर भी नहीं जीवित रह सकते हैं।

10. **वनों से क्या लाभ होते हैं ?**

उत्तराणि–पर्यावरण की शुद्धि के सबसे महत्त्वपूर्ण साधन वन है। वन जल, वायु, मिट्टी सबको शुद्ध करते हैं। उनमें अनेक पशु-पक्षी अपनी जीवन-चर्या का संचालन करते हैं। मानव की व्यापक उन्नति की दृष्टि से वनों का बहुत महत्त्व है। वन में विभिन्न प्रकार के पेड़-पौधे होते हैं। उनसे फल प्राप्त होते हैं।

वनों से विभिन्न प्रकार के औषधि प्राप्त होते हैं। वन से प्राप्त अनेक प्रकार की लकड़ियों से लोग लकड़ियों के सामान बनाते हैं।

11. निम्नलिखितानां पदानाम् अर्थं लिखत –

अरण्यम्, प्रकृतिसंभवाः, भल्लुकः, वानरः, उपस्करः, रुग्णः, वारयितुम्, भूक्षरणम्,

संरक्षितः, महती, संवर्धनम्, संरक्षणम्।

उत्तराणि—अरण्यम् = वन, प्रकृतिसंभवाः = प्राकृतिक रूप से उत्पन्न, भल्लुकः = भालु, वानरः = बन्दर, उपस्करः = लकड़ी का समान, रुग्णः = बीमार, वारयितुम् = रोकने के लिए, भूक्षरणम् = मिट्टी का कटान, संरक्षितः = सुरक्षित, महती = बड़ी, संवर्धनम् = बढ़ाना, संरक्षणम् = रक्षा।

12. संस्कृते अनुवादं कुरुत –

(क) वह प्रतिदिन विद्यालय जाता है।
(ख) तुमलोग मन से (मनसा) पढ़ो (पठत)।
(ग) विद्यालय के चारों ओर (परितः) वृक्ष हैं।
(घ) पेड़ से (वृक्षात्) पत्ते गिरते हैं।
(ङ) हे बालक! यहाँ (अत्र) आओ।
(च) दादाजी (पितामहः) कहानी (कथा) कहते हैं।
(छ) वे लोग सोहन के लिए वस्त्र लाते हैं।

उत्तराणि–

(क) सः प्रतिदिनं विद्यालयं गच्छति।
(ख) यूयं मनसा पठथ।
(ग) विद्यालयं परितः वृक्षाः सन्ति।
(घ) वृक्षात् पत्राणि पतन्ति।
(ङ) हे बालक! अत्र आगच्छ।
(च) पितामहः कथां कथयति।
(छ) ते सोहनाय वस्त्रं नयति।